

Prof. dr hab. Zbigniew Czachór
Zakład Badań nad Integracją Europejską
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Sylwii Olczak pt. „KONCEPCJA OBIEGU INFORMACJI O ZAGROŻENIACH I INCYDENTACH W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA”, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Bogusława Jagusiaka w Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego, Wydział Cybernetyki

Recenzowana praca liczy 307 stron tekstu podzielonego na pięć rozdziałów oraz wstęp, wnioski, zakończenie, bibliografię, załączniki, spis tabel oraz spis rysunków.

W polskiej literaturze naukowej obejmującej problematykę systemu bezpieczeństwa państwa, a zwłaszcza systemu obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach jak dotychczas widoczny był brak kompleksowych, specjalistycznych a co najważniejsze pogłębionych opracowań naukowych. Truizmem byłoby stwierdzenie, że podjęcie się takiego zadania badawczego wymagało niemałego doświadczenia, erudycji pisarskiej, a także rozległej i uporządkowanej wiedzy. Autorka recenzowanej pracy bez wątplenia wypełnia wszystkie wskazane powyżej zdolności, cechy i warunki.

W recenzowanej rozprawie doktorskiej mamy do czynienia z wyjątkowym w literaturze naukowej przedmiotu spojrzeniem na system bezpieczeństwa wewnętrznego/narodowego w Polsce. Doktorantka

skoncentrowała się tu na precyzyjnym i podbudowanym teoretycznie ukazaniu uwarunkowań kształtowania systemu obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach. Podbudowa ta nie dotyczy, co ważne li tylko teorii bezpieczeństwa (w tym bezpieczeństwa informacyjnego), ale także teorii komunikacji, a nawet teorii polityki.

Wielość analizowanych koncepcji i teorii, a także praktyki w tym zakresie przyczyniła się, co jest godne uwagi do rozbudowy pola badawczego i uczynienia z pracy dzieła czytelnego i naukowo przekonującego.

Temat pracy

Temat pracy jest właściwie sformułowany i odpowiada w całej rozciągłości treści dysertacji. Autorka prawidłowo umiejscawia system obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach w systemie bezpieczeństwa narodowego odnosząc się bezpośrednio do

Podjęty przez Autorkę temat jest szczególnie ważny ze względu na coraz większą potrzebę identyfikowania zakłóceń wewnątrzsystemowych, a tym samym usprawniania i upraszczania procedur/reguł w systemie obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach. Nie bez znaczenia jest też konieczność przygotowania polskich polityków, urzędników i ekspertów do uczestnictwa w systemie. W jednym jak i drugim przypadku praca ta będzie służyć niezbędną pomocą.

Konstrukcja (struktura) pracy

Konstrukcja pracy mgr Sylwii Olczak jest przejrzysta i logicznie uzasadniona. Podział recenzowanej pracy doktorskiej na kolejne,

uporządkowane metodycznie rozdziały jest – jak należy wnioskować – wynika ze słusznego zamierzenia Doktorantki opartego na rozdzieleniu trzech głównych poziomów analizy:

- pierwszej dotyczącej systemu bezpieczeństwa (informacyjnego) państwa;
- drugiej dotyczącej systemu obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach;
- trzeciej odwołującej się do analizy decydowania w systemie obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach.

Ten zabieg metodologiczny uznać należy za w pełni uzasadniony, przede wszystkim ze względu na przejrzystość wyводу, konieczność oddzielenia sfery uniwersalnej i czysto formalnej od sfery empirycznej, praktycznej, związanej z funkcjonowaniem systemu bezpieczeństwa państwa w sferze informacyjnej/procesu informowania.

Tak skonstruowana praca niesie jednak za sobą określone problemy merytoryczne, na które należy zwrócić szczególną uwagę.

W rozdziale pierwszym metodologicznym Autorka recenzowanej rozprawy doktorskiej stawia się w nurcie badań systemu informacyjnego i informatycznego bezpieczeństwa państwa o charakterze realistycznym i neorealistycznym. Warto byłoby jednak odnieść się do paradygmatu idealistycznego, głównie o charakterze neofunkcjonalistycznym (P.C.Schmitter).

Rozdział drugi zawiera w pełni uzasadnioną w pracy pogłębioną analizę pojęć: „informacja”, „bezpieczeństwo informacyjne” i „bezpieczeństwo informacji” oraz „bezpieczeństwo informacji w społeczeństwie informacyjnym”. Tu istniałaby potrzeba odwołania się do takich pojęć jako „komunikacja” i „prawda informacji”.

Rozdział trzeci pracy zawiera bardzo dobrze przeprowadzoną przez Autorkę analizę badawczą zagrożeń dla bezpieczeństwa zasobów informacyjnych. Rozważa tu takie kategorie naukowe jak: „zagrożenie” i „zagrożenie dla zasobów informacyjnych” oraz „kluczowe zasoby informacyjne”.

Rozdział czwarty zawiera analizę standardów opisów incydentów i zagrożeń oraz rozwiązań w tym zakresie stosowanych w Polsce i wybranych krajach. Rozdział zamyka przygotowana koncepcja opisów incydentów i zagrożeń, poprzedzona wnioskami z przeprowadzonych wywiadów eksperckich oraz z przeprowadzonych analiz stosowanych rozwiązań.

Rozdział piąty i ostatni wieńczący recenzowaną rozprawę doktorską i dotyczy obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach. To najważniejszy i najciekawszy naukowo rozdział tego doktoratu.

W efekcie końcowym analiza konstrukcji (struktury) pracy doktorskiej mgr S. Olczak, prowadzi do wniosku i przekonania, iż rozprawa ta została prawidłowo zaplanowana i skonstruowana. Na podkreślenie zasługuje dyscyplina badawcza Autorki w procesie dociekań i wyciągania wniosków. Narracja prowadzonego tu wywodu jest skupiona i precyzyjna. Tym samym konstrukcja (struktura) pracy rozprawy doktorskiej odpowiada wymogom metodologii badań naukowych. Sprzyja czytelności hipotez i potwierdza celną logikę ich weryfikacji i zastosowanej analizy.

W pracy recenzowanej z punktu widzenia teoretycznej zawartości poszczególnych rozdziałów Doktorantka stara się być bardzo dociekliwa. Poza teorią i metodologią opisuje i analizuje współczesne trendy w badaniach nad systemem bezpieczeństwa państwa w zakresie systemu obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach. Czyni to bardzo wnikliwie,

starannie i co najważniejsze krytycznie. Imponujące intelektualnie wydają się być rozdział pierwszy i drugi rozprawy. Autorka z finezją porusza się po współczesnych ujęciach badawczych, charakteryzuje i ocenia krytycznie następujące po sobie nurty i trendy analityczne. Czyni to przekonująco, wzbudzając w pełni zaufanie do jej warsztatu badawczego.

Źródła prowadzonych badań

Rozprawa doktorska mgr Sylwii Olczak została opracowana z wykorzystaniem bogatej bibliografii, zawierającej wielość dokumentów i aktów. Są tu też liczne monografie i artykuły naukowe, także obcojęzyczne, co zasługuje na uwagę i uznanie. Jest to z pewnością efekt erudycji i doskonałego przygotowania Autorki recenzowanej pracy. Źródłem, jak się wydaje najważniejszym dla Doktorantki są dokumenty. Źródło to dla całości pracy, założenia badawczego i zastosowanej analizy decyzyjnej okazało się bardzo istotne, a szczególnie dla udowodnienia tezy o wpływie systemu bezpieczeństwa państwa na podsystem obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach.

Poza tymi uwagami podana w rozprawie doktorskiej literatura jest w pełni reprezentatywna i bardzo cenna dla analizowanej problematyki. Wybrane przez Doktorantkę źródła okazały się być wystarczające dla zrealizowania zaplanowanego tematu i sformułowania zasadnych uogólnień i wniosków.

Cel pracy, pytania badawcze, hipotezy badawcze, metody badawcze i przyjęte wnioski

Problemem, a zarazem generalnym celem badawczym recenzowanej rozprawy doktorskiej w ujęciu generalnym jest bez wątpienia próba wyjaśnienia relacji i zależności, a tym samym interakcji

występujących w ramach systemu bezpieczeństwa państwa i systemu obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach. Natomiast celem badawczym w ujęciu szczegółowym jest ukazanie stosowania w praktyce krajowej rozwiązań w zakresie opisów incydentów i zagrożeń dla zasobów informacyjnych oraz wymiany informacji o nich.

Doktorantka zasadnie dla realizacji powyższych celów podjęła się zidentyfikowania i opisanie dotychczas stosowanych rozwiązań w ww. zakresie oraz sformułowania propozycji/procedur/rozwiązań praktycznych - nowych, ujednociających istniejące i dające się zastosować przez wszystkie zainteresowane podmioty. Niezbędne do wykonania powyższych zadań było zbadanie stosowanych sposobów opisów incydentów i zagrożeń.

Z tego to powodu słusznie badawczo Autorka pracy doktorskiej założyła, że brak ogólnie uznanego opisu incydentów i zagrożeń oraz brak jednolitych i jednoznacznych schematów wymiany informacji o nich negatywnie wpływa na bezpieczeństwo państwa i wymaga działań naprawczych. Tak sformułowany problem badawczy sytuuje Autorkę i jej rozprawę doktorską w obszarze eksplanacji realistycznej i racjonalnej. Poszukiwanie realistycznego modelu zarządzania systemem bezpieczeństwa informacyjnego (także cyberbezpieczeństwa) z punktu widzenia procesu „wchodzenia” państwa do systemu międzynarodowego potwierdza tym samym umiejscowienie recenzowanej pracy w nurcie rozważań nazywanych także globalistycznymi, bo przecież taki ma zasięg ten problem badawczy. Podsumowując te spostrzeżenia należy uznać, iż Autorka i jej rozważania badawcze uzasadniają umiejscowienie jego pracy doktorskiej w nurcie badań zaawansowanych równocześnie w zakresie nauk o bezpieczeństwie i polityce bezpieczeństwa.

Postawione w pracy pytania badawcze wydają się być w pełni uzasadnione. Autorka z powodzeniem, wyczerpująco i przekonywująco odpowiada na nie w toku prowadzonych przez siebie rozważań. Pytania badawcze zaproponowane przez Doktorantkę w jej rozprawie w pełni odpowiadają założonym celom i przedmiotowi badań (W jaki sposób, w praktyce krajowej i międzynarodowej, są opisywane incydenty i zagrożenia dla zasobów informacyjnych?; Jakie rozwiązania są stosowane w zakresie wymiany informacji o incydentach i zagrożeniach dla zasobów informacyjnych w strukturach zarządzania bezpieczeństwem państwa?; Jakie praktyki stosują podmioty wskazane w Ustawie o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa w zakresie opisów incydentów i zagrożeń dla zasobów informacyjnych?; Jakie rozwiązania w zakresie opisów incydentów i zagrożeń zostały sformułowane w Ustawie i innych obowiązujących aktach normatywnych i dokumentach strategicznych?; Jakie rozwiązania w zakresie wymiany informacji o incydentach i zagrożeniach zostały sformułowane w Ustawie i innych obowiązujących aktach normatywnych i dokumentach strategicznych?; Jakie praktyki stosują podmioty wskazane w zakresie wymiany informacji o incydentach i zagrożeniach dla zasobów informacyjnych?; Gdzie w schematach wymiany informacji zaprojektowanych w Ustawie podmiotów znajdują się wąskie gardła komunikacyjne i słabe punkty?; Czy wprowadzone w ramach implementacji Dyrektywy NIS rozwiązania w zakresie wymiany informacji o incydentach odpowiadają na kluczowe wyzwania z nimi związane w systemie bezpieczeństwa państwa?).

Autorka w recenzowanej rozprawie zdecydowała się na trafne i kreatywne wykorzystanie metody badawczej opartej na analizie krytycznej wyników wywiadu eksperckiego przeprowadzonego za pomocą narzędzia standaryzowanego kwestionariusza z pytaniami otwartymi. Pytania co cenne badawczo przygotowane zostały w oparciu o problemy badawcze sformułowane w pracy doktorskiej. Kwestionariusz składał się z 12 pytań, z czego 7 dotyczyło incydentów, a 5 zagrożeń i był adresowany do grona specjalistów z zakresu bezpieczeństwa informacyjnego będących pracownikami lub współpracownikami instytutów badawczych, uczelni wyższych, podmiotów krajowego systemu bezpieczeństwa, wyspecjalizowanych fundacji i komórek firm, takich jak: Wojskowa Akademia Techniczna, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, NASK, ABW, MON, Fundacja im. Kazimierza Pułaskiego, Fundacja Bezpieczna Cyberprzestrzeń, Instytut Kościuszki, PwC, Deloitte, Orange Polska, Porty Lotnicze.

Tak przyjęte hipotezy badawcze i konsekwentny sposób ich udowodnienia wydają się wielce interesujące i twórcze. Autorce udało się zapanować nad złożoną materią zarówno teoretycznych, formalno-prawnych i instytucjonalnych aspektów badanego problemu.

Doktorantka w krótkim (jak na taką objętość całości rozprawy) zakończeniu swej rozprawy doktorskiej uznaje, że przyjęte przez nią przesłanki i dowody, potwierdzone w analizowanym materiale badawczym prowadzą do pozytywnej weryfikacji założonych przez nią hipotez badawczych, co należy bez wątpienia uznać. W zakończeniu jak i w całej pracy brakuje jednak punktów krytyki systemu podejmowania decyzji w tym zakresie, wyeksponowania jego słabych punktów, braku transparentności i skomplikowania zarówno jakościowego jak i ilościowego. Deficyt ten częściowo wypełnia, ale nie redukuje przygotowane w pracy wnioski. W

pracy brakuje też jak się wydaje odniesień do doświadczeń innych krajów UE w tym zakresie.

Konkluzje

Realizując dobrze przemyślaną koncepcję pracy Doktorantka Sylwia Olczak udanie zrealizowała założenia badawcze. Trafnie zdefiniowała cel badań, przedstawiła hipotezy, a następnie konsekwentnie przeprowadziła ich weryfikację. Wykorzystała do tego głęboką i specjalistyczną wiedzę. W wyniku tego przygotowała wartościowe poznawczo i nowatorskie ujęcie problematyki obiegu informacji o zagrożeniach i incydentach w systemie bezpieczeństwa państwa. Praca ta właśnie ze względu na swój charakter bez wątpienia jest jedną z najcenniejszych tego typu publikacji naukowych w Polsce, a jej Autorka należy do grona kompetentnych i twórczych pracowników naukowych znajdujących uznanie zarówno w kraju jak i za granicą.

Wysoko oceniając dorobek naukowy mgr Sylwii Olczak oraz zasługujący na uznanie wysoki poziom jego rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, iż jest ona w pełni przygotowana do dalszej pracy naukowej. Przekonanie to stanowi podstawę do stwierdzenia, iż rozprawa doktorska mgr Sylwii Olczak spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim i stanowi podstawę mego wniosku o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 15 sierpnia 2019 r.

prof. dr hab. Zbigniew Czachór